

Posudek disertační práce

Petr Netolický: Etnoarcheologie staveb. Komparativní výzkum tradiční architektury střední a východní Evropy, disertační práce, Plzeň 2016.

Elaborát disertační práce obsahuje tyto kapitoly (v závorce uveden rozsah):

1. Úvod (1 str.), 2. Cíl a struktura práce (1,5 str.), 3. Přístupy a metody (1 str.), Modelový příklad (5 str.); 5. obecný rámec, nástin geneze a vývoje středověkých a raně novověkých staveb (obytných domů) (10 str.); 6. Archeologické prameny (34 str.); 7. Deskriptivní systém (4 str.); 8. Etnoarcheologie (8 str.) ; 9. Experimentální archeologie (s. 11 str.); 10. Historické prameny (3 str.); 11. Souhrn dosavadních výsledků a perspektiv (2 str.); 12. Závěr (2 str.); 13. Literatura (18 str.); 14. Prameny (0,5 str.); 15. Zprávy (0,5 str); 16. Konference a odborné semináře (1 str.); 17. Summary a 18. Riepilogo; 19. obrazové přílohy (9 str.); 20. Tabulky (3 str.).

Hlavní cílem práce, který si autor vytyčil, je testování modelu dřevohliněné středověké zástavby. Poněkud v rozporu se stanoveným cílem ovšem vzápětí rozšiřuje chronologický záběr práce i na období raného novověku a doplnění srovnávacím exkurzem z období pravěku. Z hlediska komparace či sledování geneze hodnocených prvků je tento postup jistě možný, ovšem jeho vysvětlení a obhájení ve vlastním textu práce chybí. Tento autorův přístup k vymezení cíle charakterizuje v jistě zkratce celou předloženou práci, které je, až na zdařilou výjimku ústřední kapitoly o archeologických pramenech (kapitola 6.), charakteristická rozporem mezi proklamací a skutečným obsahem. Ten v některých případech zůstává daleko za ambicí vytyčenou názvem kapitol či podkapitol, někdy je dokonce zcela mjí.

Model dřevohliněné středověké zástavby autor testuje na zvoleném typu artefaktu, který je prvkem určitých typů stavebních konstrukcí – totiž mazanici. Dále pak na datech těchto konstrukcí, získaných etnoarcheologickým výzkumem v oblastech s dochovaným tradičními stavebními technikami, kde autor na základě nesouběžnosti historického času předpokládá dochování archaických typů stavebních konstrukcí, a doplňuje je sledováním technologických procesů a jejich výsledků z archeologických experimentů. Nutno předeslat, že tento postup je zvolen vhodně, odpovídá tématu a vede ke splnění vytyčených cílů. Způsob sledování dosud poměrně opomíjeného, protože těžko uchopitelného, stavebního artefaktu: mazanice, konvenuje také autorovu

hlavnímu krédu, multidisciplinárnímu přístupu, které programově vyjádřil již v úvodu své práce.

Už z pouhého formálního výčtu součástí předložené práce a jejich rozsahu je však patrné, že autorův proklamovaný multidisciplinární přístup trpí opět výraznou nevyvážeností. Vedle tradičních archeologických pramenů se autor opírá především o etnologická pozorování (zde skutečně záměrně a správně: etnografická zjištění) a archeologický experiment. Sledování jiných historických pramenů a historických pramenů jinými metodami historických věd je v práci pouze naznačeno, ačkoli například v oblasti ikonografie by zasluhovalo srovnatelné pozornosti s výše uvedenými hlavními liniemi, které autor sleduje. Kapitola 10. (Historické prameny) považuji proto za nejslabší kapitolu práce. Ostatně rozdělení pramenů podle metodiky jejich zpracování (archeologické, historické atd.) není samozřejmé. Je sice možné a pro cíle předložené práce i praktické, ale bez doplnění komentáře definujícího možnosti a meze takového rozdělení působí v textu kapitola 10. nevěrohodně, a je vložena snad jen proto, aby ilustrovala naplňování postulovaného požadavku interdisciplinarity.

Za nejzdařilejší část práce považuji vlastní jádro disertační práce s. 39 – 52, které se týká práce s archeologickými prameny. I v případě archeologie ovšem autor jen velmi stručně charakterizuje užití přístupy a metody a záhy odkazuje pro další informace na svou bakalářskou a diplomovou práci. Toto zjednodušení nelze v rámci disertační práce akceptovat, neboť se jedná o vysvětlení pracovního postupu, který je základním procesem řešení ústřední části práce a použité metody měly tak měly být naopak podrobně charakterizovány a zdůvodněny.

Vlastní empirický výzkum opírá autor o studium otisků v mazanici a základem je mu deskriptivní systém „mazanice“. Pro pochopení popisu vzorků a získaných výsledků je však deskripční systém v práci představen příliš stručně. Pomocí tohoto systému je v práci popsán detailně pouze soubor mazanice z tvrze Řesanice, ostatní autorem zpracované výzkumy jsou pouze stručně shrnuty. Dle mého soudu by však měly být v práci zpracovány stejným způsobem jako uvedený soubor. Jinak nelze sledovat autorovu argumentaci a hodnotit předkládané závěry. Ostatně i u případové studie materiálu z tvrze Řasanice je tato možnost omezena, neboť chybí grafická dokumentace.

Také prověření autorem vytvořeného deskriptivního systém zaniklých staveb v práci chybí. Překvapí, že tento systém není v práci při popisu konkrétních případů vůbec využit.

Poměrně problematické jsou také některé další kapitoly, či jejich části.

V kapitole 4. „Modelový příklad“ která stručně popisuje zastoupení nadzemních a zahloubených staveb během rané středověku až raného novověku na zkoumaných lokalitách Mstěnice, Březno u Loun, Hrdlovka, Jenišův Újezd a Kamenice (k.ú. Blovice) není zřejmé, v čem je výčet příkladů „modelovým“ příkladem.

Část o vesnickém domu 13. století a následujícího období, tj. podkapitola 5.3.1 „Vesnické prostředí“ se nepochopitelně znovu opakuje v podkapitole 5.2.2 „Městské prostředí“. To je případ, kde se název zcela míjí s obsahem a toto míjení je nutno přičíst chybějící redakci textu, kdy byl týž obsah omylem zkopírován do dvou odlišných kapitol. Nutno dodat, že také odstavec o úhelných kamenech, patřící do kapitoly definující reliktů základových konstrukcí, se v textu opakuje dvakrát.

Otázka podoby nejstarších měšťanských domů se objevuje tedy až v následující podkapitole, kterou provází také úvahy o interpretaci zahloubených staveb. Ani tuto diskusi však nelze považovat za uzavřenou, jak by se z autorovy dikce mohlo zdát.

Následně přistupuje autor k popisu konstrukce dřevěných staveb, nejprve stěn s odvoláním na nejstarší dochované a dendrochronologicky datované stavby v našem i evropském prostředí. Popisuje konstrukci štenýřovou, roubenou, drážkovou, hrázděnou, konstrukce z hlíny, pletenou konstrukci, kamennou a cihlovou konstrukci. Popis měl být doplněn rozsáhlejší obrazovou dokumentací s vhodně zvolenými příklady. Množství faktických chyb nacházím v užití stavební terminologii, a na tomto místě si dovoluji jejich výčet: pro kout místnosti užívá autor chybně v celé práci označení *roh* (např. s. 61: *...otopné zařízení v rohu ...*). Na str. 37 a pak v databázi (s. 46) by mělo být použito hraněný prvek, na místě zužujícího *tesaný prvek*. *Kuláč* o průměru 4 a 8 cm na s. 49 je tyč nebo tyčovina. *Vazné kuláče* na s. 64 jsou vazáky. *Neotesaný kmen* na s. 22 je z kontextu kuláč, kterýžto termín užívá autor na jiných místech práce správně (s. 27, s. 41). Není zřejmé, co má autor na mysli termínem *otesané kuláče* (s. 50), patrně hraněné trámy s oblinami. *Konce kuláčů* na s. 27 jsou zhlaví a přesahy zhlaví trámů nejsou v rozích, ale v nároží objektu (s. 27). Neujasněnost stavební terminologie je dobře patrná z věty popisující roubenou konstrukci (s. 27): *Trámy různě opracované štípáním, např. půlkuláče nebo trhanice*. Trám je hraněný ze čtyř stran, nemůže to tedy být půlkuláč, a trhanice je typ fošny, nikoli trámu. Také při popisu hrázděné konstrukce (s. 28) je patrná jistá nejistota. Konstrukci lze popisovat technologickou terminologií, pak lze jmenovat vaznice (patní, vrcholovou), vazáky, sloupky, rozpěry a vzpěry, nebo lze použít tradiční terminologií, pak lze hovořit o prahu a ližině, sloupcích, paždicích, záporách a páskách.

Směšování obou terminologií činí text nepřehledným (autorem zmíněné *menší kuláče* budou patrně záporami). Obdobně se dostává autor na tenký led při popisu tesařských spojů. Spoj na pérodrážku je spoj na čep, takže trám opracovaný „na péro“ (s. 27) je správně trám s čepem, v tradiční terminologii samec.

Tvrzení, že vyplétání není samostatnou konstrukcí stěn (s. 29) je asi překlepem, autor patrně chtěl vyjádřit, že vyplétání není samonosnou konstrukcí. Ovšem odkaz na obr. 5 zde není na místě, neboť fotografie neukazuje pletenou konstrukci, ale vnější omaz stěny, natažený na diagonální lišty.

U etnoarcheologie postrádám podrobnější popis průběhu pozorování a také třídění jeho výsledků. Jelikož se jedná, stejně jako v případě archeologie, o nezúčastněné pozorování projevů neživé kultury, očekával bych porovnání výsledků získaných oběma způsoby a také využití překrývajících se oblastí deskripčních systémů. Překvapí závěr hodnocení studia reliktní v rumunské lokalitě Coltu Cornii, které je jinak příkladem zdařilého etnoarcheologického přístupu. Jeho závěrem není vyhodnocení typů archaických konstrukcí využívajících mazaninu, ale konstatování, že pro detailní poznání stavebních reliktní nestačí výzkum v úrovni podloží, ale nezbytný je také výzkum kulturní vrstvy. Toto konstatování je však spíše premisou, která k etnoarcheologickému pozorování konstrukcí vedla, než závěrem. Lze souhlasit s autorem, že sledované objekty jsou v etnografické literatuře na okraji zájmu, ovšem nelze již souhlasit s tvrzením, že je lze označit za „archaické“ (s. 61). Vlastní objekty jsou často novodobé, ovšem jejich typy, typy konstrukcí a některé uplatněné tradiční technologie za „archaické“ označit lze.

Také v části, která se věnuje experimentální cheologii chybí přesné popsání experimentu, především metadata vstupních podmínek, za kterých byl uskutečněn, časová linka dějů, přesné měření hodnot. Výsledky výmazu roubení venkovského obytného domu č.p. 13 v Dědově (okr. Náchod) a roubeného špýcharu na hradě Helfenburku (okr. Litoměřice), které jsem prováděl, vykazují řádově nižší výsledky pro zpracování mazaniny jedním mazačem, než uvádí autor u experimentu v Liboci. Domnívám se, závěry uvedeného experimentu je třeba brát pouze jako orientační, a je nutno je dále testovat.

Závěrečné shrnutí a hodnocení:

a) zhodnocení významu práce pro obor:

Práce pokračuje v tématu otevřeném pro systematické studium již P. Vařekou. Pro obor je významná požadavkem uplatnění interdisciplinárního přístupu a ukázkou snahy o jeho praktického naplnění.

b) vyjádření k postupu řešení problému, metodám a cílům:

Cíle byly stanoveny vhodně, zvolené metody vedou k jejich dosažení. Praktický postup však postrádá, vyjma část věnující se archeologii, praktické naplnění těchto metod. Vlastní metody a postupy autor v práci jen naznačuje a závěry konstatuje, ale až na výjimky nedokládá. Přesto je z práce zřejmé, že autor shromáždil množství dat, která může dále zpracovávat a postulovaných výsledků dosáhnout.

b) stanovisko k výsledkům a původnímu konkrétnímu přínosu předkladatele práce:

Na základě předložené práce nejsou výsledky předložené k obhajobě průkazné.

d) vyjádření k systematice, přehlednosti, formální úpravě a jazykové úrovni:

Formálně je práce uspořádaná přehledně a systematicky. Chybí však závěrečná redakce textu. Na několika místech jsou užity dva různé fonty písma a dva různé rozsahy řádkování. Seznam literatury na několika místech porušuje abecední řazení a není úplný, chybí v něm článek Jana Musila, citovaný u popisu nálezů při výzkumu z obchvatu Chrudimi (Musil 2011). Obrazová příloha je ilustrativní, ale vzhledem ke sledované problematice není reprezentativní. Popisky nejsou vysvětlující, ale často pouze formální (obr. 5). Jazyková úroveň práce je dobrá, ovšem na dvou místech je v názvu chybně psán termín disertace. Text byl pravděpodobně vytvářen pod časovým tlakem, což je zřejmé i na jeho rozsahu. Vlastního textu je 83 stran, objevují se však stránky méně než ze čtvrtiny vyplněné textem (s. 3, s. 19, s. 81, s. 83). Formální úprava práce tedy bohužel neodpovídá požadavkům kladeným na disertační práci.

e) vyjádření k publikacím studenta:

Student publikuje od roku 2010 a ve svém portfoliu má 36 článků, jichž je spoluautorem. Samostatně publikoval jeden článek v roce 2010. Domnívám, že publikační činnost studenta je výrazně nadstandardní.

f) jednoznačné vyjádření k doporučení či nedoporučení práce k obhajobě:

Práce je výrazně zatížena rozporem mezi proklamovanou ambicí a předloženým výsledkem. Disertační práci proto doporučuji vrátit k přepracování a dopracování.

